Ugnius Budvydas

Pūčkorių kapinynas

2020 m. buvo atlikti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai Pūčkorių kapinyno (UK 16190) (Plungės r., Žemaičių Kalvarijos sen.) teritorijoje. Tyrimus inicijavo KPD, siekdamas patikslinti objekto vertingąsias savybes ir teritorijos ribas. Kapinynas yra apie 650 m į PR nuo Pūčkorių kaimo, dirvonuojančioje kalvoje, pailgoje ŠV–PR kryptimi, beveik iš visų pusių supamoje pelkių ar užpelkėjusių pievų. Apie 450 m į PV nuo kapinyno yra Pūčkorių piliakalnis II, vadinamas Pilies kalnu (UK 5496), 1,25 km į PR – Pūčkorių piliakalnis III, vadinamas Pile (UK 5497). 1984 m. MMT ekspedicijos metu (B. Dakanis, R. Olišauskas) kapinynas lokalizuotas kalvos PR šlaite. 2007 m. kapinyną dar kartą žvalgė B. Dakanis ir A. Skrupskelis. ŽMA saugomas įmovinis ietigalis, kurį ardamas lauką 1974 m. surado Vladas Alminas, gyvenęs Pūčkorių kaime.

2020 m. Pūčkorių kapinyno teritorijoje bei aplinkoje metalo ieškikliais nuosekliai žvalgytas apie 4200 m² plotas (1 pav.). Žvalgymų metu aptikti 9 radiniai (2 pav.), kurių dalis datuojama X–XII a. Tai žalvariniai: pasaginės segės lankelio dalis, kryžinio smeigtuko ar kryžinės segės puošybos elementas, juostinė apyrankė gyvuliniais galais; geležiniai: 2 juostiniai ietigaliai, žąslų fragmentai ir kt. Žvalgymų metu paaiškėjo, kad kapinynas tęsiasi į ŠV nuo šiuo metu nustatytos teritorijos.

Žvalgomųjų tyrimų metu ištirtos 4 perkasos (59 m²) (1 pav.), išdėstytos kapinyno pakraščiuose. Visose aptikta griautinių kapų.

Perkasoje 1 po 5–7 cm velėna atsidengė 26–30 cm storio pilko smėlingo priemolio armens sluoksnis, kuriame aptiktas akmeninio galąstuvo (?) fragmentas. 35–37 cm gylyje visame perkasos plote fiksuotas 14–20 cm storio šviesiai pilkas smėlingas priemolis, žemiau kurio 45–55 cm gylyje atsidengė įžemis – gelsvas arba rusvas smėlingas priemolis. Jame išskirti 3 kapų duobių kontūrai. Ketvirtojo kapo kontūras atsidengė padarius išpjovą perkasos P sienelėje.

Kapo 1 duobės kontūras atsidengė 65 cm gylyje. Kontūras keturkampio formos, užapvalintais galais, 260 cm ilgio, 77 cm pločio. Duobė orientuota iš PR į ŠV (143–321°). Kapo užpildą sudarė kiek tamsesnis šviesiai pilkas maišytas

– 1 – 2 – 3 – 4

1 pav. Situacijos planas: 1 – saugomo kapinyno teritorija; 2 – žvalgytas plotas; 3 – tirtos perkasos; 4 – žvalgymų metu aptikti radiniai. U. Budvydo brėž.

Fig. 1. Situation plan: 1 – protected territory of the cemetery; 2 – surveyed area; 3 – excavated trenches; 4 – finds discovered during the field survey.

smėlingas priemolis su smulkiais degėsių trupiniais. Jų nedaug, tačiau degėsiai pasklidę visame plote. Kapo duobės dugnas pasiektas 90–100 cm gylyje. Jis apytiksliai 2,45 m ilgio ir 70 cm pločio. Sprendžiant iš duobės dydžio ir įkapių sudėties, kape buvo palaidotas suaugęs individas. Mirusiojo kaulai neišliko. Įkapių padėtis rodytų, kad mirusysis greičiausiai laidotas galvą orientuojant į PR. Karsto pėdsakų neaptikta. Kape rastos įkapės stipriai pažeistos korozijos, kai kurių išliko tik rūdžių gabalai. Kapo ŠV dalyje ties duobės kraštu mirusiajam buvo padėtas geležinis peilis su pritvirtinta 17 cm ilgio geležine grandine. Antras stipriai korodavęs peilis (?) rastas kapo PR dalyje, taip pat ties duobės kraštu, kairėje mirusiojo pusėje. Virš jo rastas neaiškios paskirties geležinio dirbinio fragmentas. Kape taip pat rastos 5 pasaginės segės. Dvi iš jų gulėjo apytiksliai mirusiojo krūtinės srityje. Viena iš jų pasaginė cilindriniais galais, kita priklauso pasaginių segių aguoniniais galais grupei. Likusios 3 segės rastos ties spėjamu galvūgaliu, kairėje mirusiojo pusėje. Segės padėtos ant kapo duobės dugno krašto, vienoje eilėje. Viena iš jų priklauso pasaginių segių pastorintais galais grupei, antroji – pasaginių segių cilindriniais galais, o trečioji – pasaginių segių keturkampiais galais grupei. Mirusiojo krūtinės srityje bei kapo duobės dugno pakraščiuose rasti dar kelių neaiškios paskirties nedidelių geležinių dirbinių fragmentai ar rūdžių gniužulai.

Kapo 2 duobės kontūras fiksuotas 60–62 cm gylyje. Duobė keturkampio formos, užapvalintais galais, 2,4–2,43 m ilgio, 70 cm pločio. Ji orientuota iš PR į ŠV (154–324°). Kapo užpildą sudarė kiek tamsesnis šviesiai pilkas maišytas smėlingas priemolis. Vietomis jame buvo smulkių degėsių trupinių. Tyrimo metu kape rasti du radiniai – mėlyno stiklo briaunuotas karolis ir žalvarinė įvija, užvyniota ant medienos (?) fragmento. Radiniai buvo 58–59 cm gylyje, tai yra gerokai aukščiau, nei buvo pasiektas kapo duobės dugnas. Tai yra radiniai į kapą pateko atsitiktinai arba buvo sąmoningai įmesti jau užkasant mirusįjį. Kapo duobės dugnas pasiektas 86–92 cm gylyje. Sprendžiant iš jos dydžio, kape buvo palaidotas suaugęs mirusysis. Kape neaptikta žmogaus ar karsto liekanų. Mirusiojo laidojimo kryptis liko nenustatyta.

Vaiko kapo 3 duobės kontūras buvo neryškus, menkai išsiskyrė iš aplinkinės žemės. Jis fiksuotas apytiksliai 50 cm gylyje. Duobė 1,35 m ilgio ir 35 cm pločio, netaisyklingo keturkampio formos, nelygiais kraštais ir užapvalintais galais, orientuota iš PR į ŠV (154–324°). Kapas iš aplinkinės žemės išsiskyrė tamsiu smėlingu, vietomis šviesesniu priemoliu. Tyrimo metu kapo duobės užpilde gausiai fiksuota degėsių, dalis buvo gana stambūs, pasklidę visame plote. Šalia kapo duobės ŠR krašto rastas simbolinis plačiaašmenis pentinis kirvelis. Kapo ŠV dalyje, apytiksliai 40x15 cm dydžio plotelyje atsidengė lentinio karsto medienos fragmentai. Virš jų aptiktas vaikiško įvijinio žiedo fragmentas. Sprendžiant iš jo padėties kape, vaikas tikriausiai guldytas galva į ŠV.

Vaiko kapo 4 duobės kraštas aptiktas tiriant kapą 3. Pratęsus išpjovą atsidengė visas kapo kontūras. Jis ovalo formos, orientuotas iš PR į ŠV (148–328°). Kontūras 160x90 cm dydžio, ŠV dalyje nežymiai išplatėja (90 cm pločio). Duobės užpilde gausu smulkių degėsių. Pjūvyje duobė pusapvalės formos, plokščiu dugnu. Duobės centre, dugne, rasti du nedideli akmenys (9x8 ir 10x5 cm dydžio). Šalia PV duobės krašto aptiktas nedidelio neaiškios paskirties geležinio dirbinio fragmentas. Kape daugiau įkapių ar mirusiojo kaulų neaptikta.

Perkasoje 2 po 5–8 cm velėna atsidengė 20–30 cm storio pilko smėlingo priemolio armens sluoksnis, kuriame rastos 2 geležinės

grandys. 30–35 cm gylyje pasiektas įžemis – rusvas arba gelsvas smėlingas priemolis, kuriame atsidengė griautinio kapo 5 kontūro fragmentas.

Kapo 5 duobės kontūras aiškiai atsidengė 40–48 cm gylyje. Jis netaisyklingo keturkampio formos, orientuotas iš R į V (90–270°). Duobė 2,10 m ilgio, 95 cm pločio. Jos P krašte 48 cm gylyje rasta lipdyta puodo, kuris į kapą pateko užpilant mirusiojo palaikus, šukė. Tyrimo metu ties kapo R kraštu atsidengė 25,1x21,6x6,4 cm dydžio akmuo, dar du akmenys (17,2x16x9; 34,1x16,3x11 cm dydžio) aptikti kapo PV krašte.

2 pav. Žvalgymų metu rasti radiniai. U. Budvydo nuotr.
Fig. 2. Finds discovered during the field survey.

Vėliau dar 3 mažesni akmenys rasti ties duobės centru. Visi akmenys išsidėstę be aiškios tvarkos, aptikti įvairiame gylyje. Tyrimo metu kapo duobės užpilde įvairiose vietose matėsi smulkių degėsių trupinių. Tačiau jų nėra daug, koncentracijų degėsiai nesudarė. Kapo duobės dugnas pasiektas 61–69 cm gylyje.

Perkasoje 3 po 7 cm velėna atsidengė 17–30 cm storio pilko smėlingo priemolio armens sluoksnis, kuriame rasti 2 geležiniai strypeliai, aguoninės segės lankelio buoželė (X–XI a.), stambus gintarinis karolis. 35–37 cm gylyje pasiektas įžemis – gelsvas smėlingas priemolis, kuriame fiksuoti dviejų kapų kontūrai.

Vaiko kapas 6 aptiktas 38–42 cm gylyje, iš karto po arimu. Duobė ovalo formos (1,26 m ilgio ir 68 cm pločio), į galus nežymiai siaurėjanti. Kapas orientuotas iš PR į ŠV (160–340°). Duobės užpildą sudarė kiek tamsesnis šviesiai pilkas maišytas smėlingas priemolis su smulkiais degėsiais. Kape įkapių ar mirusiojo kaulų neaptikta.

Vyro kapas 7 aptiktas 32 cm gylyje. Duobė netaisyklingo keturkampio formos. ŠR ir ŠV kontūro kraštinės nelygios, greičiausiai apardytos ariant. Geriausiai išlikusi kapo PR dalis ir PV kraštinė. Ši kapo dalis taisyklingo keturkampio formos, gal mirusysis laidotas karste. Beje, šioje kapo dalyje duobės užpildą sudarė gerokai tamsesnis smėlingas priemolis su gausiais degėsiais. Bendras kapo duobės ilgis 2,6 m, ji 70–72 cm pločio. Duobė orientuota iš PR į ŠV (133–313°). 32–37 cm gylyje atsidengė visos įkapės. Sprendžiant iš jų padėties, suaugęs vyriškos lyties individas laidotas aukštielninkas, galva orientuotas į ŠV (313°). Galvūgalyje rastas pjautuvas, šalimais gulėjo simbolinis geležinis plačiaašmenis pentinis kirvis ir lipdyto puodo šukė. 30 cm į PR nuo pjautuvo rastas 29,7 cm ilgio geležinis įtveriamasis peilis su diržo fragmentais (žalvarine sagtimi ir apkalu).

Šalia rastas apžiesto puodo pakraštėlis, kuris į kapą greičiausiai pateko atsitiktinai. Greta peilio aptikti du įvijiniai žiedai platėjančia priekine dalimi. Iš jų padėties galima spręsti, kad mirusiojo rankos buvo sudėtos ant dubens, o peilis buvo padėtas išilgai kapo, ant mirusiojo (ties juosmeniu ar krūtine). Be minėtų radinių, kape aptikti keli neaiškios paskirties sunykusių įkapių geležinių rūdžių gabaliukai (3 pav.). Kapas datuotas X–XII a., mirusiojo kaulų neaptikta.

Perkasoje 4 po 6–8 cm velėna fiksuotas 27–30 cm storio pilkas smėlingas priemolis. Jame rastas simbolinis geležinis plačiaašmenis pentinis kirvis, žiesto puodo šukė. Įžemis – gelsvas smėlingas priemolis – pasiektas 38–40 cm gylyje. Perkasos PV dalyje, po arimu, atsidengė įkapės bei kapo 8 kontūras.

Griautinis vyro kapas 8 buvo keturkampio formos, užapvalintais kampais, tačiau nelygiais kraštais. Duobė orientuota iš PR į ŠV (125–305°). Ji 2,76 m ilgio, galuose 76 cm (PR dalyje) ir 1,06 m (ŠV dalyje) pločio. Duobės užpildą sudarė šviesiai pilkas smėlingas priemolis. Jis stebėtas duobės pakraščiuose. Centrinėje kapo dalyje fiksuotas gerokai tamsesnis smėlingas priemolis be degėsių. Tamsios žemės kontūras 2,65 m ilgio ir 40–55 cm pločio. Šis antras kontūras tarsi žymi buvusio medinio karsto (tyrimo metu jo pėdsakų neaptikta) ar mirusiojo palaikų vietą. 35–38 cm gylyje atsidengė ne tik kontūras, bet ir įkapės. Sprendžiant iš jų išsidėstymo ir pobūdžio, kape buvo palaidotas suaugęs vyriškos lyties individas, kuris kapo duobėje guldytas galva į ŠV (305°). Kapo ŠV dalyje, mirusiojo kairėje galvos pusėje, buvo padėtas 32 cm ilgio juostinis ietigalis. Ietis į kapą įdėta sveika. Jos koto fragmentų, puoštų 2 žalvarinėmis įvijomis, aptikta 85 ir 103 cm į PR nuo ietigalio įmovos. Mirusiojo juosmenį tikriausiai juosė diržas, kurio kutai buvo puošti žalvariniu apkalu. Kapo ŠV dalyje, ties duobės kraštu, aptiktas įvijinis

3 pav. Perkasoje 3 rastas vyro kapas 7. U. Budvydo nuotr.
Fig. 3. Male burial 7 discovered in trench 3.

4 pav. Perkasoje 4 rastas vyro kapas 8. U. Budvydo nuotr.
Fig. 4. Male burial 8 discovered in trench 4.

žiedas (4 pav.). Tikriausiai šiam kapui priklausė ir simbolinis siauraašmenis pentinis kirvis, kuris buvo aptiktas šalia kapo, arimo apatinėje dalyje. Rastas kapas datuojamas X–XII a.

Apibendrinant tyrimus, galima teigti, kad kapinynas apima visą nustatytą saugomą teritoriją. Jis neabejotinai tęsiasi ir už jos ribų, tai yra ŠV ir PR kryptimis. Todėl esamą laidojimo paminklą reikia ne tik saugoti, bet ir būtina tikslinti jo teritoriją atliekant žvalgomuosius tyrimus kalvos ŠV, PV ir PR dalyse. Remiantis turima tyrimų medžiaga, Pūčkorių kapinynas datuojamas X–XII a. Tikriausiai jis priklausė kuršių bendruomenei. Tai netiesiogiai patvirtina ir 3 km į PR esantis Gegrėnų piliakalnis (UK 17180), kuriame, kaip spėjama, 1253 m. stovėjo kuršių Ceklio žemės Gegrės pilis.

Pūčkoriai Cemetery

In 2020, a field evaluation and survey were conducted in the territory of Pūčkoriai Cemetery (Plungė District, West Lithuania). 4200 m² in the cemetery's territory and in its vicinity were methodically surveyed using a metal detector (Fig. 1). The survey yielded 9 finds (Fig. 2), some of which date to the 10th–12th centuries. 4 trenches (59 m²), in which 8 inhumations were discovered, were excavated on the cemetery's edges. Of these 5 burials contained adults, 3 children. The burials were found at a depth of 30–65 cm. The pit contours were oriented SE–NW. In almost all of the burials the individuals had been interred with grave goods. Judging from their composition, 2 burials contained males (Figs. 3, 4), burial 1 probably a female. The males had been interred with a spearhead, a sickle, a symbolic broad axe, a belt, a coil ring, etc., the suspected female with 2 knives, 5 penannular brooches, a ring, etc.

The cemetery encompasses the entire protected territory established for it and definitely extends beyond its borders to the NW and SE. Based on the available research material Pūčkoriai Cemetery dates to the 10th–12th centuries and probably belonged to a Curonian community. This is indirectly confirmed by Gegrėnai Hillfort 3 km to the SE, where it is conjectured that the Curonian Land of Ceklis and Gegrė Castle existed in 1253.

Mantas Daubaras

Tyrimai Kulautuvos kapinyne

2020 m. atlikti detalieji archeologiniai tyrimai sklype Perkūno g. 6, Virbaliūnų kaime (Kauno r., Batniavos sen.). Perkūno g. 6 sklypas yra Kulautuvos kapinyno (UK 30288) P dalyje. Sklype detalieji tyrimai vykdyti numatomų žemės judinimo darbų vietose. Ištirtos 8 perkasos, iš viso 160 m² plotas.

Kulautuvos kapinynas bei neįtvirtinta senovės gyvenvietė aptikti 1986 m. Paminklai lokalizuoti Nemuno ir Klevinės slėnyje, į ŠV nuo Kulautuvos. Per 1987 m. MMT organizuotą ekspediciją žvalgant kapinyno teritoriją rasta dalis antkaklės trimitiniais galais, peilio apkalas, žalvarinė plokštelė ir kt. 1990–1991 m. kapinyną tyrinėjo VDKM (K. Rickevičiūtė). Ištirtas 425 m² plotas, rasti 8 griautiniai ir 2 degintiniai kapai, datuojami I–II a. (*LIIR*, f. 1, b. 1767, 1842). Tyrimų metu taip pat aptikta titnaginių dirbinių, datuojamų mezolitu ir neolitu.

1993, 1994 ir 1996 m. paminklo teritorijoje aptikti 5 sakraliniai lobiai (Ivanauskas E., *Kulautuvos lobiai*, Vilnius, 1997). Pirmajame rasti 3 pusapvaliai lydiniai, 5 tokių lydinių gabalai, žalvario lydinys, kabutis ir juostinė apyrankė. Likusiuose lobiuose rasta kapoto sidabro papuošalų. Lobiai datuojami XIV a. II puse. 1996 m. E. Ivanauskas atliko žvalgomuosius tyrimus lobių vietose. Ištirtas 500 m² dydžio plotas. Kasi-